

تاثیر استفاده از رسانه های آموزشی در تعلیم و تربیت دانش آموزان

محمد گل آرا

دانشجوی کارشناسی پیوسته آموزش ابتدایی، دانشگاه فرهنگیان پردیس شهید رجایی ارومیه، ایران.
golaraedu@gmail.com

چکیده

هدف از نگارش این مقاله یافتن پاسخ این پرسش ها است که آیا استفاده از رسانه ها آموزشی در کلاس درس در امر تعلیم و تربیت تاثیری دارد و الزام استفاده از این رسانه ها در کلاس چقدر است همچنین با رونق یافتن رسانه ها و ابزار های فناورانه در دنیای امروزی در پی یافتن مفید ترین و بهترین رسانه آموزشی بودیم. روش تحقیق این مقاله توصیفی- تحلیل و مطالعه کتابخانه ای است یافته های این پژوهش نشان می دهد اگر از رسانه های آموزشی بطور آگاهانه و بر اساس اصول مصرفی هر رسانه استفاده کنیم تاثیر مثبتی در امر تعلیم و تربیت دارد همچنین الزاما نباید از رسانه ها استفاده کنیم لکن استفاده از رسانه های آموزشی مفید است همچنین معیار و میزان انتخاب بهترین رسانه در کلاس درس بر اساس نیاز ها موضوعات و به نوع تدریس در کلاس بستگی دارد.

1

واژگان کلیدی: رسانه، تعلیم و تربیت، یادگیری، تکنولوژی آموزشی، رسانه آموزشی.

مقدمه

خلق یک نظام آموزشی که قابلیت تربیت افراد برای زیستن در جهانی متغیر را داشته باشد از اولویت های جامعه مدرن است. بنابراین جای تعجب نیست که بسیاری از نظام های آموزشی قصد دارند فناوری های نوین آموزشی را در فرایند تدریس و یادگیری به کار گیرند تا یک نظام آموزشی پیشرفته و به تبع آن ملتی پیشرفته تربیت نمایند (کاینلو ۲۰۰۰) با ظهور و گسترش روز افزون فناوری و رسانه های مختلف در تمامی ابعاد زندگی بشری و نقش بی بدیل آنها در زندگی انسان اهمیت و بررسی این رسانه ها و فناوری ها در تمام ساحت زندگی بسیار اهمیت دارد آموزش و پرورش و نظام تعلیم و تربیت نیز مانند سایر ابعاد از این گسترش و نفوذ رسانه مصون نمانده است و امروزه رسانه های آموزشی فرصت ها و چالش هایی را در امر آموزش ایجاد کرده است. همچنین با پیشرفت چشمگیر بشر در این عرصه و تولید و وسط رسانه ها و فناوری های جدید دست اند کاران نظام تعلیم و تربیت نیازمند شناسایی رسانه ها و فناوری های موثر کارآمد و کم چالش هستند. نظامهای آموزشی و فعالیتهای حاکم بر آنها، با توجه به پیشرفت جوامع، همواره دستخوش تغییر و تحول بوده اند، به این سبب، وظیفه و مسئولیت معلم، امروز نسبت به گذشته سنگین تر شده است و دیگر نمیتوان با روشهای آموزشی سنتی، جامعه و افراد آن را بهسوی یک تحول شگرف سوق داد (شعبانی ۱۳۹۰) با تغییر رویکرد آموزش سنتی بر آموزش فعال و تعاملی نقش والی تربیتی در این امر یافتن این حقیقت که استفاده از رسانه چقدر موثر است و نیز درک و فهم این مطلب که رسانه های در چه مواقعی عدم یادگیری را به همراه دارد و طرح پرسش آیا استفاده از رسانه های آموزشی الزامی است یا خیر و اگر الزامیست کدام رسانه ها بهتر عمل می کنند و تاثیر بیشتری را در امر تعلیم و تربیت برقرار می سازد. رسانه: رسانه به هر وسیله ای گفته می شود که برای انتقال و انتشار اطلاعات اخبار تصاویر و سایر محتوا ها به جمعیتی استفاده می شود و یک واسطه عینی و عملی در فرایند برقراری ارتباط است.

در عصر حاضر رسانه ها در اشکال مختلف و با پیام های متنوع مخاطبان را در فرآیند های شناختی عاطفی و هیجانی عمیق درگیر می کنند این رسانه ها خواه در قالب ارائه متن صدا تصویر فیلم و... یا ترکیبی از آنها و خواه با درگیر کردن مخاطب رد فعالیت فرصت هایی را برای مخاطب فراهم می آورد (بیدگلی ۱۴۰۲)

رسانه آموزشی: به عوامل، وسایل یا ابزاری گفته می شود که کل محتوای آموزش را به فراگیران منتقل می کند؛ در حالی که وسایل کمک آموزشی، اشیا، وسایل و ابزاری هستند که تنها در بخشی از آموزش از آنها استفاده می شود. بنابراین رسانه به خودی خود قادر به انتقال و رسانندگی پیام آموزشی است و وسایل کمک آموزشی همان طور که از عنوان آن بر می آید، به فرآیند آموزش و تدریس کمک می کنند. هر اندازه کاربرد وسایل کمک آموزشی غنی تر باشد، امر یاددهی و یادگیری با سهولت بیشتر و در زمان کوتاه تری صورت می گیرد (کلاهدوزی ۱۳۸۶)

تکنولوژی آموزشی: مجموعه روشها و دستور العمل هایی که با استفاده از یافته های علمی برای حل مسائل آموزشی اعم از طرح اجرا و ارزشیابی در برنامه آموزشی به کار گرفته می شود (فردانوش ۱۴۰۲) و نیز تکنولوژی آموزشی عبارت است از نظریه و عمل طراحی تهیه استفاده مدیریت و ارزشیابی و منابع یادگیری (AECT:seels&richey1994)

تعلیم و تربیت: شامل فرآیند هایی که برای فراهم آوردن موجبات رشد کیفیات مطلوب انجام شود (تقی پور ظهیر ۱۳۹۹)

تعلیم و تربیت دو مفهوم مرتبط در فرآیند آموزش و پرورش هستند. تعلیم به معنای انتقال دانش، مهارت ها و اطلاعات به فرد است. این شامل آموزش و یادگیری مفاهیم علمی، مهارت های عملی، و دانش های مختلف است که به صورت رسمی یا غیررسمی انجام می شود اما تربیت بیشتر به فرآیند شکل دهی به اخلاقیات، ارزش ها، رفتارها و نگرش های فرد می پردازد. تربیت همچنین شامل توسعه مهارت های اجتماعی و روانشناختی فرد برای انطباق با جوامع و فضاها می باشد. تعلیم و تربیت به همراه یکدیگر، به فرآیند کاملی از یادگیری و رشد فردی اشاره دارند که هدف آن توسعه ی جوانان و افراد جامعه به عنوان افراد هوشمند، مسئول و ارزشمند است.

یادگیری: به فرآیند ایجاد تغییر نسبتا پایدار در رفتار یا توان رفتاری که حاصل تجربه است گفته می شود (سیف ۱۴۰۰)

اهداف و فرضیه های تحقیق

این مقاله در پی یافتن و پاسخ به سوالات زیر می باشد:

__ آیا رسانه های آموزشی در یادگیری دانش آموزان موثر است؟

__ آیا استفاده از رسانه ها در در کلاس درس الزامی است ؟

__ کدام رسانه ها تاثیر بهتری در امر تعلم و تربیت دارد؟

ضرورت و پیشینه تحقیق

ضرورت انجام این تحقیق عبارت است از:

با تحقیق در مورد رسانه ها آموزشی می توانیم بهترین و مناسب ترین منابع را برای یادگیری و تعلیم و تربیت انتخاب کنیم و مطمئن شویم که منابعی که استفاده میکنیم دارای محتوای معتبر و کیفیت مناسب و در نهایت ثمر بخشی مورد انتظار است همچنین الزام یا عدم الزام استفاده از رسانه های آموزشی را مشخص میکند و در نهایت با تفحص در مورد رسانه های آموزشی می توان با انواع مختلف رسانه ها و نوع و میزان تاثیر گذاری آنها آشنا شد. و در نهایت و در یک چشم انداز بزرگ تر به اعتدالی کلاس درس و مدرسه و در پی آن یک جامعه متعال منجر خواهد شد.

پیشینه تحقیق

انقلاب فناوری جزئی از جامعه اطلاعاتی است که ما در حال حاضر در آن زندگی میکنیم. در دنیای فناوری مدار امروز آن گونه و به آن سرعت که افراد این توانایی ها را به کار می برند و وسعت می بخشند از کمتر کسی در گذشته ساخته بود. در چند دهه گذشته فنائری و رسانه جزئی از تحویلات بوده است ولی تا همین اواخر نسبتا ساده و تغییر آن کند بود با در نظر گرفتن این که در سال ۱۹۸۳ در مدارس آمریکا کمتر از ۵۰۰۰ کامپیوتر وجود داشت و در سال ۲۰۰۲ این شمار به شش ملیون رسیده بود (سانتراک ۲۰۰۸). استفاده از رسانه ها به سبب دارا بودن فناوری های به روز ارتباطی باعث تغییر نگرش ها نسبت به دانش آموزان شده است و دیگر لزومی به حفظ کردن طوطی وار دانش آموز نیست. همچنین در این فرآیند معلم نقش هدایت کننده را برعهده دارد (پوریان و همکاران ۱۳۹۴).

برونر معتقد است که یادگیری معنی دار در صورتی امکان پذیر است که آموزش هر مطلب ابتدا به صورت عملی شروع می شود. پس از آنکه فراگیران در این جنبه ها از یادگیری مهارت کافی به دست آوردند باید مرحله تصویر یعنی استفاده از تصاویر و خود دیدارها برای مجسم کردن مفاهیم درسی آغاز شود و سرانجام به مرحله آموزش نظری و یا به قول برونر به آموزش از راه نمادها و سمبول ها پرداخته شود. از طرفی تعلیم و تربیت باید راهکارهایی را برای آموزش سواد رسانه ای به عنوان ضرورتی غیر قابل انکار برای دانش آموزان که در آینده شهروندی مفید واقع شوند در پیش گیرد. از جمله نقش های رسانه های ارتباط جمعی می تواند از یک سو، فرهنگ سازی و نهادینه کردن فرهنگ ملی و دینی باشد و از سوی دیگر، فرهنگ سوزی و نهادینه کردن فرهنگ بیگانه در کشور (دارابی ۱۳۹۰). رسانه و وسایل کمک آموزشی عامل افزایش بازده آموزشی از لحاظ کمی و کیفی است و نیز اینگونه وسایل عامل عینیت بخشیدن به محتوای دروس می باشد (ادگار دیل ۱۹۶۹). تحقیقات روان شناختی نشان میدهد دانش آموزان تنها ۱۵ درصد اطلاعات خود را از طریق گوش دادن، ۲۵ درصد از طریق تصاویر و ۶۵ درصد از طریق شنیدن و دیدن تصاویر به صورت همزمان دریافت میکنند و در حافظه خود نگه داری میکنند. اما برای روشهای سنتی آموزشی مشکل است که برای یک شخص به صورت همزمان یک مطلب آموزشی را توضیح و نمایش بدهد. بنابراین این فناوری چند رسا نهی است که این مشکل را حل میکند و با ترکیب صوت و تصویر باعث ارتقاء کیفیت آموزشی میشود (شیخی و همکاران ۱۳۹۳). رسانه ها به صرف رسانه بودنشان بع عنوان وسایلی که محتوای آموزشی از طریق آنها از منبع یا فرستنده آن بع گیرنده منتقل می شود باهم فرقی ندارند (کلارک ۱۹۸۳). کان و بویر (۲۰۱۹) نشان داد که سواد رسانهای

میتواند بر نگرشهای مثبت و مشارکت دانش آموزان را در امور اجتماعی افزایش بدهد

اگران و حایدردی (۲۰۱۱) در پژوهشی که به وضعیت سواد رسانهای در کشور ترکیه پرداخت، نشان داد که مسأله سواد رسانهای به ویژه در زمینه رسانه های آنلاین باید مورد توجه قرار بگیرد و با ارائه سرفصلهای آموزشی مناسب و تدریس به کودکان از اثر منفی رسانه ها جلوگیری شود همچنین سندی وجود دارد که کودکان میتوانند از طریق تماشای فیلم ها در مورد عناوین معین به دانش خاص حوزه دراز مدت کسب نمایند (میشل، روبرس و اشنایدر ۲۰۰۷).

روش تحقیق

روش مورد استفاده، در مطالعه حاضر توصیفی- تحلیلی و روش گردآوری اطلاعات کتابخانه ای و متن کاوی می باشد؛ در همین راستا پژوهش ادبیات و سوابق موضوع تحقیق در این مرحله شناسایی همه ی مقالات پژوهشی حاصل از جستجوی تاثیر رسانه ها بر تعلیم و تربیت بود و در مرحله بعد در پایگاههای اطلاعاتی بین المللی ساینس دایرکت گوگل اسکولر و همچنین پایگاههای فارسی زبان گنج (اطالعات علمی (ایران) اس آی دی مرکز مطالعات علمی جهاد دانشگاهی)، سیویلیکا و نورمگز و پایگاه پژوهش های علوم انسانی جستجو شدند. از آنجا که تعداد مقالات جستجو شده بسیار زیاد بود، در ابتدا برای رسیدن به مقالات باکیفیت و

مناسب، عناوین مقالات مرور شد و پس از حذف مقالات تکراری و همچنین مقالاتی که عناوین آنها ارتباطی با رسانه های آموزشی و تعلیم و تربیت نداشت سایر مقالات بررسی و وارد مرحله غربالگری شدند. در این مرحله پس از مطالعه چکیده این، مقالات مقالاتی که با معیارهای ورود تناسب داشت، غربال و برای ورود به مرحله شایستگی و ارزیابی کیفیت تعیین شدند، سپس متن کامل این مقالات دانلود و مورد ارزیابی قرار گرفت. در این مرحله جهت ارزیابی، مقالات ابعاد مورد ارزیابی در هر منبع شامل عنوان و چکیده، مقدمه و بیان مسئله، روش، یافته ها و اصول نگارشی بود.

بحث و نتیجه گیری

بنابر پیشرفت فناوری و سایه افکندن رسانه ها در زندگی بشر و فرصت هایی که این رسانه ها و فناوری ها در ابعاد مختلف آدمی دارد استفاده از رسانه های آموزشی در امر تعلیم و تربیت حائز اهمیت است. و معلمان و دست اندرکاران امر تعلیم و تربیت باید نسب به استفاده مناسب و موثر رسانه ها اصرار بورزند. استفاده از رسانه های مختلف متنی سمعی و بصری در امر آموزش و تعلیم و تربیت نقشی موثر داشته و موجبات پیشرفت دانش آموزان از جهات پیشرفت تحصیلی و یادگیری ایجاد انگیزه و پرورش قوه تخیل می شود همچنین استفاده از رسانه های مختلف و مرتبط با ماده درسی مورد نظر توجه دانش آموزان را به اهداف درس سوق می دهد

یکی از دلایلی که استفاده از رسانه های آموزشی را توجیح می کند نقش رسانه های آموزشی در یادگیری فعال و تعاملی فرایند یاددهی - یادگیری است. رسانه های آموزشی باعث می شود سازماندهی مطالب درسی بهتر و نوع و روش تدریس معلم بهبود بخشد و به عنوان ترمیم و تکمیل کننده مطالبی باشد که صرف معلم به عنوان رسانه باشد. رسانه های آموزشی می توانند اطلاعات را به طریقی جذاب و قابل فهم ارائه دهند که باعث تحریک فکر و یادگیری فرد می شود. از طرفی، استفاده نادرست یا بی انتقاد از این رسانه ها ممکن است به ترویج اطلاعات نادرست یا مضر منجر شود بهترین رویکرد این است که از رسانه های آموزشی با محتوا و کیفیت مناسب استفاده کرده و در کنار آن نظارت داشته باشیم تا از اثربخشی و صحت مطالب ارائه شده اطمینان حاصل کنیم. استفاده از رسانه های آموزشی الزامی نیست، اما می تواند بسیار مفید و موثر باشد. این استفاده بستگی به شرایط و نیازهای شخصی دارد. برخی از مزایای استفاده از رسانه های آموزشی عبارتند از:

دسترسی آسان: رسانه های آموزشی مثل اینترنت و کتب الکترونیکی امکان دسترسی آسان و سریع به منابع مختلف را فراهم می کنند. تنوع منابع: این رسانه ها امکان استفاده از منابع گوناگون از جمله ویدئوها، مقالات، وینارها و ... را فراهم می کنند. تحریک فکر: رسانه های آموزشی می توانند با ارائه محتوای جذاب و تعاملی، تحریک فکر و انگیزه برای یادگیری را افزایش دهند. زمان بندی انعطاف پذیر: استفاده از رسانه های آموزشی به افراد امکان می دهد که زمان یادگیری خود را بر اساس برنامه خود تنظیم کنند و در هر زمانی که می خواهند به منابع دسترسی داشته باشند.

با این حال، استفاده از رسانه های آموزشی همیشه باید با دقت و با انتخاب منابع معتبر صورت گیرد. همچنین، بعضی افراد ممکن است به روش های یادگیری سنتی و کلاسیک ترجیح دهند که این نیز معقول است. به طور کلی، استفاده از رسانه های آموزشی بر اساس نیازها و ترجیحات شخصی هر فرد است و الزامی نیست.

انتخاب بهترین رسانه های آموزشی بستگی به نیازها، موضوعات مورد علاقه، و سبک یادگیری هر فرد دارد. هر یک از رسانه های زیر مزایا و معایب خود را دارند:

کتاب ها: کتاب ها منابع معتبری برای یادگیری هستند و می توانند عمیق ترین تحلیل ها را فراهم کنند. همچنین، خواندن کتاب ها می تواند به تمرکز و تفکر عمیق کمک کند.

مقالات و مجلات: مقالات علمی و مجلات تخصصی برای دسترسی به اطلاعات جدید و به روز مفید هستند.

ویدئوها و آموزش های آنلاین: ویدئوها و دوره های آموزشی آنلاین می توانند موضوعات را به طور تصویری و تعاملی ارائه دهند که برخی افراد برای یادگیری بهتر از آن استفاده می کنند. صوت و رادیو: این رسانه ها برای گوش دادن در حالت هایی که نیاز به چشم انداز ویدئویی نیست مفیدند و می توانند در زمان های غیرفعال مفید باشند. نرم افزارهای آموزشی: این نوع از رسانه ها به صورت تعاملی و بازی گونه مطالب را ارائه می دهند که برای یادگیری کودکان و تقویت مهارت های خاص مفیدند. بهترین رسانه برای شما بستگی به سبک یادگیری، میزان علاقه و موضوعاتی است که می خواهید بیشتر بیادازید. ممکن است برای یادگیری یک موضوع خاص، ترکیبی از این رسانه ها موثرتر باشد. همچنین، همواره مهم است که به منابع معتبر و با کیفیت دسترسی داشته باشید و از منابع ناشناس یا نامعتبر خودداری کنید

فهرست منابع :

بیدگلی محمد-سواد رسانه ای و تفکر انتقادی-۱۴۰۲-نشر کیان دانش
تقی پور ظهیر علی-مبانی و اصول آموزش و پرورش-۱۳۹۹-نشر آگه
فر دانش هاشم-مبانی نظری تکنولوژی آموزشی ویراست سوم-۱۴۰۲-انتشارات سمت
سیف علی اکبر-روانشناسی پرورشی نوین ویرایش هفتم-۱۴۰۰-نشر دوران
سانتراک جان دبلیو-روانشناسی تربیتی-۲۰۰۸-ترجمه سعیدی عراقچی دنش فر-نشر رسا
رضا اسمعیلی و همکاران بهره گیری از وسایل کمک آموزشی و تأثیر مثبت آنها در یادگیری دانش آموزان دوره ابتدایی- کنفرانس ملی آینده پژوهی علوم انسانی و توسعه-۱۳۹۴
مجتبی کاظم پوریان تأثیر رسانه و وسایل کمک آموزشی بر نحوه ی یادگیری در تعلیم و تربیت- وهمکاران-کنفرانس بین المللی علوم انسانی وروانشناسی و علوم اجتماعی-۱۳۹۴
وحید مددی احمد رضا اسماعیلی بررسی تأثیر میزان استفاده از رسانه های آموزشی بر پیشرفت تحصیلی و خلاقیت دانش آموزان-مدیریت بر آموزش سازمانها سال هشتم شماره ۱-۱۳۹۸

Sheykhi M, Fathabadi J, Heidari M (2013) The relations of anxiety, self-efficacy and perfectionism to dissertation procrastination (Persian). Developmental Psychology;